

Lietuvių kalba
ISSN: 1822-525X
irena.smetoniene@flf.vu.lt
Vilniaus Universitetas
Lituania

D#l #takoti

Smetona, Antanas

D#l #takoti

Lietuvių kalba, núm. 16, 2021

Vilniaus Universitetas, Lituania

Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=692573585005>

DOI: <https://doi.org/10.15388/LK.2021.5>

Esta obra está bajo una Licencia Creative Commons Atribución 4.0 Internacional.

Dėl įtakoti

Regarding the Verb “ĮTAKOTI”

Antanas Smetona antanas@smetona.lt

Vilniaus universitetas, Lituania

 <https://orcid.org/0000-0002-2815-6256>

Summary: XX-ojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje pradėta taisyti veiksmažodį įtakoti ir, suprantama, jo vedinius. Esminė taisymo prielaida (nekalbant apie šiokią tokią taisymo „tradiciją“) yra tokia: įtaka – galūnės vedinys iš įtekėti, todėl priesagos -oti vediniai sistemiskai negalimi. Vadinasi, tai rusų kalbos įtaka. Deja, tokia prielaida yra klaidinga ir randasi iš netinkamo žodžių darybos bei taisymo istorijos interpretavimo. Straipsniu siekiama parodyti, kad, viena vertus, įtaka → įtakoti gali būti vertinamas kaip reguliarus darybos modelis, kita vertus, jei daiktavardį įtaka vertiname kaip vertinį, nėra jokio pagrindo manyti, kad jis kalboje funkcionuoja kitaip, nei visi kiti a kamieno daiktavardžiai, iš kurių daromi priesagos -oti vediniai.

Gausūs sisteminiai priesagos -oti veiksmažodžių darybos pavyzdžiai rodo, kad naujadaras įtakoti stoja į vieną gretą su pasakoti ir sąlygoti. Tai priešdėlėti veiksmažodžiai – priesagos -oti vediniai iš priešdėlėtų daiktavardžių deverbatai: įtekėti → įtaka → įtakoti; nuimti → nuoma → nuomoti; pasekti → pasaka → pasakoti; pravežti → pravėža → pravėžoti; sulygti → sąlyga → sąlygoti. Todėl sisteminiu žodžių darybos požiūriu įtakoti taisymas visiškai nepagrįstas. Jei įtakos nelaikome apskritai lietuvių kalbos žodžių darybos sistemos dalimi (o tai yra tiesa, nes tai pamorfemis vertinys, europeizmas, knyginis naujadaras, nors, reikia pripažinti, struktūriškai labai sėkmingai sutapęs su daraus darybos modelio pavyzdžiais ir greičiausiai veikiamas analoginių procesų), tai jo funkcionavimas lietuvių kalboje niekuo nesiskiria nuo kitų a kamieno daiktavardžių – priesagos -oti darybos modelis iš a kamieno daiktavardžių yra gausus, šios priesagos vediniai dažniausiai daromi ir iš pamatinių daiktavardžių, ir iš deverbatai, kartais net iš priešdėlėtų, tiek iš konkrečių, tiek ir iš abstrakčių daiktavardžių; darybos reikšmė neiškrenta iš konteksto. Taip pat iš priesagos -oti vedinių gausiai ir sistemiskai daromi asmenų pavadinimai su priesaga -tojas ir veiksmažodžio šaknimis – pasakotojas, sąlygotojas, nuomotojas, pravėžotojas, įtakotojas.

Su priesaga -oti sėkmingai pasidaromi veiksmažodžiai iš priešdėlėtų deverbatai, nors esama ir darybos ribojimų – juk abejonių neįkyla, kad iš įlanka nedaromas priesagos -oti vedinys. Tai rodo tik viena – teorinė prieiga prie darybos modelio turi būti visaapimanti, vertinti visokias galimybes, o kurio nors modelio perdėtas teigimas/neigimas veda prie klaidingų apibendrinimų. Apskritai tokiose sudėtingose sistemose (a) visada randasi didelė nesisteminės vartosenos įvairovė – ir dėl skirtingo vartojimo dažnumo, ir dėl istorinių, ir dėl kognityvinių priežasčių, (b) visada esama tuščiųjų langelių, atsirandančių dėl formaliai skirtingų, bet semantiškai tapačių arba labai artimų darybos modelių, kuriuos dažniausiai vertinti privalu ne tik sistemiskai, bet ir remiantis sveika kalbos nuojauta bei gyva žmonių kalba (aras/erelis, siuvėjas/siūtojas, rašytojas/rašėjas, pasakoti/padangoti...).

Dėl visų čia išvardytų aplinkybių veiksmažodis įtakoti yra sisteminis darinys/vertinys, užimantis pagrįstą vietą vienokioje ar kitokioje lietuvių kalbos žodžių darybos posistemėje, kalbos sistemiskumui neprieštaraujantis gyvos žmonių kalbos faktas.

Keywords: įtaka, įtakoti, įtakotojas, derivacija, darybos modelis, vertinys, kalkė.

Abstract: The first attempts to correct the verb įtakoti and, naturally, its derivatives were observed in the 1970s. The main assumption for correcting (not to mention a certain “tradition” of correcting) is as follows: įtaka – an inflectional derivative from įtekėti, therefore suffixal derivatives with -oti are not possible from the systemic perspective. Thus, this is the influence of the Russian language. However, such an assumption is erroneous and originates from misinterpretation of derivation and history of correcting.

Lietuvių kalba, núm. 16, 2021

Vilniaus Universitetas, Lituania

Recepción: 05 Septiembre 2021
Aprobación: 21 Octubre 2021

DOI: <https://doi.org/10.15388/LK.2021.5>

Redalyc: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=692573585005>

The article aims to show that, on the one hand, įtaka → įtakoti can be seen as a regular model of derivation and, on the other hand, if the noun įtaka is considered to be a loan translation, there is no reason for thinking that it functions in the language differently from all the other a-stem nouns, which serve as basis for derivatives with the suffix -oti. Abundancy of systemic examples of derivative verbs with the suffix -oti shows that the neologism įtakoti are in the same group with pasakoti and sąlygoti. They are prefixal verbs, i.e., derivatives with the suffix -oti from prefixal deverbative nouns: įtekėti → įtaka → įtakoti; nuimti → nuoma → nuomoti; pasekti → pasaka → pasakoti; pravežti → pravėža → pravėžoti; sulygti → sąlyga → sąlygoti. Therefore, correction of the verb įtakoti is not justified from the perspective of systemic word derivation. If įtaka is generally regarded as a part of derivational system of the Lithuanian language (and this is true, because it is a submorphemic loan translation, europeism, book neologism, although structurally successfully matching with examples of productive derivation models and likely to be influenced by analogous processes), its functioning in the Lithuanian language does not differ from other a-stem nouns – the derivational model of suffix -oti from the a-stem is abundant. The derivatives with this suffix are frequently derived from base nouns as well as from deverbatives, sometimes even from prefixal or concrete or even abstract nouns; the meaning of derivation does not fall out of the context here. Names of persons with the suffix -tojas are formed in big numbers and a systemic way from derivatives with the suffix -oti and with the root of verb – pasakotojas, sąlygotojas, nuomotojas, pravėžotojas, įtakotojas.

The suffix -oti is successfully used to derive verbs from prefixal deverbatives, although some limitations can also be observed – the derivative with suffix -oti is not made from įlanka. This leads only to one conclusion – a theoretical approach to a model of derivation has to be all-encompassing and considering various possibilities. Moreover, exaggerated support/denial of a certain model leads to erroneous generalizations. In general, in such complex systems (a) there is always a considerable diversity of non-systemic usage – due to different frequency of usage as well as because of historical and cognitive reasons, (b) there are always blank spaces that appear due to formally different but semantically identical or very close derivation models, which usually have to be evaluated not only from the systemic point of view but also considering a common sense of language and live speech of people (aras/erelis, siuvėjas/siūtojas, rašytojas/rašėjas, pasakoti/padangoti...).

Due to all the aforesaid circumstances, the verb įtakoti is a systemic derivative/loan translation, which occupies a reasonable place in one or another derivation sub-system in the Lithuanian language as well as a fact of live speech, which does not contradict the systemic structure of language.

Keywords: word-formation, derivation, submorphemic loan translation, calque.

Klausimo apžvalga

Aktyviau taisyti veiksmažodį *įtakoti* pradedama XX-ojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje. Daiktavardis *įtaka* netaisomas. Vadinasi, kalbėti apie kokias gilesnes taisymo tradicijas nėra pagrindo. Būdingiausi taisymo atvejai:

„Kalbos praktikos patarimuose“ teigiama: „*įtakoti* neteiktinas dirbtinis žodis – *daryti įtaką, veikti*“. (KPP 1985, 118) Argumentai neteikiami, o kaip pakaitalas tiesiog siūloma žodžio reikšmės aiškinimas. Žodis *įtaka* laikomas norminiu.

Didžiųjų kalbos klaidų sąrašė *įtakoti* taisymas neminimas, o prielinksnio . ir vietininko taisymuose minima *įtaka*: „*daryti i#taka# (i#taka) (i# ka#)*“, „*įtakoje*“. (DKK 1994, 2014) Tai tikriausiai reiškia, kad *įtaka* laikoma norminiu žodžiu, o *įtakoti* nelaikoma didžiąja kalbos klaida.

Oficialia Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nuomone galima laikyti jos Konsultacijų banke teikiamus samprotavimus, paremtus Rasuolės Vladarskienės straipsniu (Vladarskienė 2012): „*Įtakoti* yra knyginis, nesisteminis darinys, pasidarytas pagal kitų kalbų analogiją (plg. rus. *влияние*). Lietuvių kalboje vartojamas abstraktas *įtaka*, bet iš abstraktų su priesaga *-oti* veiksmazodžiai paprastai nedaromi. Šis vertinys, atsižvelgiant į stilių ir kontekstą, gali būti keičiamas žodžiais *atsiliepti*, *lemti*, *paveikti*, *veikti*, *formuoti*, taip pat junginiais *daryti įtaką*, *turėti įtaką* ar *įtakos*. Atsižvelgiant į stilių ir kontekstą dar galėtų būti vartojamas knygiskesnis *daryti poveikį* arba vaizdingesnis *palikti pėdsaką*.“

Rita Miliūnaitė pristato mokyklai sukurtą kalbos klaidų Aprašą ir mokinių darbų taisytojų atsiliepimus apie jį: „Ir priešingai, vertinys *įtakoti* tiek paplitęs, kad ji# siu#loma taisyti tik kasdiene#je mokiniu# kalboje, bet nebausti uz# pavartojima# baigiamuosiuose darbuose.“ Mokytojai nori stabilumo: „*vienais metais „įtakoti“ – klaida, po metu# jau nebe, dabar – ve#l klaida*“. Arba: „Dažniausiai minimi reiškiniai, de#l kuriu# vertinimo nurodymai vertintojams ne karta# keitėsi, buvo šie: *įtakoti*...“ (Miliūnaitė 2015)

„Reikia priminti, kad vertinys *įtakoti* laikomas žodyno klaida, todėl jokiam kontekste jo neturi būti“ (Pūkenė 2015) – tai taip pat Ritos Miliūnaitės nuomonė.

Pranas Kniūkšta „Kanceliarinės kalbos patarimuose“ rekomenduoja: „Pasakymų *daryti įtaką*, *turėti įtakos* netinka keisti veiksmazodžiu *įtakoti*; tai netikęs vertinys.“ (Kniūkšta 1998, 122) Iš tokio paaiškinimo sunku suprasti, kas yra vertinys: *įtaka* ar *įtakoti*, ir koks santykis tarp jų? Vargu ar galima neižvelgti čia darybos santykių, todėl vienas iš jų tikrai ne vertinys.

Arnoldas Piročkinas „Administracinės kalbos patarimuose“ dar kitaip motyvuoja *įtakoti* taisyką: neva *įtakoti* neįmanomas darybos požūriu, nes nėra žodžio **takoti* – priešdėliniai veiksmazodžiai besirandą tik iš nepriešdėlinių. (Piročkinas 1990, 66–67) Bet ar visada? Tai reiškia, kad ir *pasakoti*, *sąlygoti* negali būti, nes nėra veiksmazodžių **sakoti* ir **lygoti* – vargu ar tai tiesa.

Labai įdomus Joanos Priušauskaitės pagrindimas: „Dažnai, ypac# norint mokslis#kumo regimybe#s, vartojamas nelietuvis#kas vedinys *įtakoti*. Nelietuvis#kas jis yra tode#l, kad pasidarytas pagal kitu# kalbu# (greičiausiai rusu#) pavyzdi#, nes lietuviu# kalboje su priesaga *-oti* is# abstrak#ios reikšme#s daiktavardz#iu# veiksmaz#odz#iai nedaromi (pavyzdz#iui, iš abstrakto *is#vada* ne#ra kokio nors **is#vadoti* ar is# *pagarba* – **pagarboti*). (Priušauskaitė 2011, 26)

Kalbos mokslas, kaip ir pati kalbos sistema, remiasi griežta logika ir faktais. Svarbiausia yra matyti jų visumą, o ne tik vieną ar kitą mozaikos dalį. Ir apskritai, kai kurių faktų nutylėjimas, visumos neparodymas nėra jokia tiesa. Deja, visi čia minėti argumentai ir prielaidos yra vienpusiai, todėl iškraipo tikrąjį problemos vaizdą ir apie tai būtina kalbėti. Šio straipsnio tikslas – sukelti mokslinę diskusiją ir paskatinti normintojus, remiantis argumentais, apsvarstyti analizuojamo veiksmazodžio tinkamumą / netinkamumą standartinei kalbai. Autorius kelia sau uždavinius: 1. Pateikti sisteminę ir semantinę *įtaka* → *įtakoti*

analizę; 2. Atskleisti *įtakoti* vaizdą dabartinėje kalboje; 3. Įvertinti jį kaip vertinį.

Sisteminis darybos žvilgsnis

Veiksmažodžio *įtakoti* kritikai tvirtina, kad jo darybos modelis iš priešdėlinio deverbato nėra galimas ir tai grindžia tokia analogija: **įlanka* → *įlankoti*, **apylanka* → *apylankoti* ir t.t. Arba teigia, kad priešdėlinis veiksmažodis būtinai daromas iš nepriešdėlinio **takoti* → *įtakoti*. Iš tiesų, šie atvejai negalimi, tačiau toks medžiagos pateikimas nėra objektyvus, nes nutylimos kitos darybos tendencijos: jei negalima iš veiksmažodžio *galąsti* padaryti priesagos *-ėjas* vedinio, tai nereiškia, kad to negalima padaryti iš veiksmažodžio *lįsti*. Kita vertus, nesuprantama, kodėl ignoruojami kiti priešdėlinių veiksmažodžių radimosi būdai, pavyzdžiui, iš priešdėlinių daiktavardžių. Kaip toliau pamatysime, vis dėlto esama tokių darybos modelių, pvz.: *pasaka* → *pasakoti*, *sąlyga* → *sąlygoti* – šiuo būdu (a) randasi priešdėlinis veiksmažodis iš priešdėlinio daiktavardžio (ne veiksmažodžio), (b) vis dėlto būtent su priesaga *-oti* galima daryti veiksmažodžius iš priešdėlinių deverbatų.

„Lietuvių kalbos gramatika“ apie priešdėlinius deverbatus arba tiesiog priešdėlinius galūnių vedinius ir veiksmažodžių darybą iš jų teigia štai ką: „Priesagos *-(i)oti* veiksmažodžiai ypač plačiai vartojami.“ „Veiksmažodžiai su priesaga *-oti* pirmiausia buvo pradėti daryti iš . kamieno daiktavardžių: ... *nuomoti* ← *nuoma*, *pasakoti* ← *pasaka* <...> *atgailoti* ← *atgaila*.“ „Dabar su priesagomis *-oti* ir *-ioti* daromi iš įvairių kamienų daiktavardžių.“ Kaip ir būdvardžių: *atžagarioti* ← *atžagarus*. Kaip ir pirminių veiksmažodžių (LKG II, 253–255). Čia teikiami pavyzdžiai sąmoningai parinkti tik su priešdėliais tam, kad būtų parodyta, jog apie darybos ribojimus iš priešdėlėto pamato (deverbato) „Lietuvių kalbos gramatika“ nė neužsimena – tai galima laikyti individualiomis atskirų tyrėjų nuomonėmis, nes gramatikos teikiami pavyzdžiai rodo esant priešingai. Lygiai taip pat gramatikoje teigiama, kad daroma iš įvairių kamienų daiktavardžių, bet neteigiama, kad tie daiktavardžiai turi būti ne dariniai. Žinoma, lieka klausimas, kodėl skiriasi darybos galimybės **įrašoti* ir *pasakoti* (tai yra atskiro straipsnio tema), bet kodėl *įtakoti* turi būti būtinai siejamas su **įlankoti*, o ne su *pasakoti* modeliu – yra neaišku.

Priešdėlėtų darinių pavyzdžius papildo „Lietuvių kalbos žodyno“ medžiaga: *apgaulioti* ← *apgaulė*, *apmaudoti* ← *apmaudas*, *atbuloti* ← *atbulas*, *atnašoti* ← *atnaša*, *atrajoti* ← *atraja*; *nuotekoti* ← *nuotaka* arba *nuoteka*, *nuodžioti* ← *nuodžia* ‘nuodėmė’, *įvardžioti* ← *įvardas* arba *įvardis*, *įvelioti* ← *įvelis*, *pravėžoti* ← *pravėža*, *proretoti* ← *proreta*, *sąlygoti* ← *sąlyga*, *sąmatoti* ← *sąmata*, *sąveikoti* ← *sąveika* ir t.t. Tokia gausybė vedinių rodo esant gausų darybos modelį ir apie *įtakoti* ← *įtaka* leidžia kalbėti kaip ne apie kokią nors dirbtinį ar raštų dalyką, o apie visiškai įprastą potencinį darinį, kurių kalboje gali būti ne viena dešimtis ar net šimtai. Dėl to keistai atrodo teiginys, kad žodyne neužfiksuotas koks nors daraus modelio pavyzdys būtinai bus koks dirbtinis raštų padaras, o ne

darybos potencialo realizavimas. Tarkime, „Lietuvių kalbos žodyne“ nėra *drakonienos*, *ešerienos* ar *sykienos*, bet jų atsiradimas būtų tik reguliaraus potencialo darinio įgyvendinimas greta *versienos*, *jautienos*, *eršketienos*, *karšienos*, *karpienos*, *lašišienos*, *lydekienos* ir dar kelių dešimčių mėsų pavadinimų, tik tiek. Pagaliau yra net *mėsiena* ir *žuviena* – ir tai vadinama darybos reguliarumu.

Iš tiesų „Lietuvių kalbos žodyne“ pateikiama visa daiktavardžio *įtaka* vedinių sistema, tarp jų ir priesagos *-oti* vedinys: *įtakoti* ‘daryti kam įtaką’ (LKŽ IV, 264). Pavyzdys, beje, iš Petro Avižonio tekstų, su pažyma, kad tai neologizmas. Pastabų apie kokį nors darinio netinkamumą nėra. Greta dar pateikiamas iš esmės sinoniminis *įtakauti* ‘daryti įtaką’, kas irgi įrodo sisteminę *įtaka* → *įtakoti* prigimtį: „Šalia priesagos *-(i)oti* veiksmazodžių literatūrinėje kalboje ir tarmėse kartais vartojami tos pačios reikšmės paraleliniai veiksmazodžiai su priesagomis *-(i)uoti* ir *-(i)auti*“ (LKG II, 254).

Apskritai daiktavardis *įtaka* ir vediniai iš jo *įtakoti* ir *įtakauti* labai sistemiškai ir gausiai teikiami „Lietuvių kalbos žodyne“: *įtaka* ‘1. poveikis. 2. vieta, kur upė įteka; žiotys; uostas’; *įtakauti* ‘daryti įtaką (įtakos)’; *įtakavimas* ← *įtakauti*; *įtakoti* ‘daryti kam įtaką’; *įtakojimas* ← *įtakoti*; *įtakinis* ← *įtaka* 1; *įtakus* ‘1. kuris gali, sugeba kam įtaką daryti, adv. įtakiai; 2. slėniau esantis’; *įtakumas* ← *įtakus* 1; *įtakingas* ‘kuris daro didelę įtaką kitiems’; *įtakingumas* ← *įtakingas* (LKŽ IV, 264–265). Atkreiptinas dėmesys, kad visi šie vediniai yra susiję su pirmąja *įtakos* reikšme. Visas darybos lizdas atrodo taip:

1 lentelė. „Įtaka 1“ darybos lizdas

įtaka 1 →	įtakauti →	įtakavimas
		*įtakautojas
	įtakoti →	įtakojimas
		*įtakotojas
	įtakus →	įtakumas
		įtakiai
	įtakingas →	įtakingumas
	įtakinis	

Tai tik pirmosios daiktavardžio *įtaka* reikšmės darybos lizdas, pateiktas „Lietuvių kalbos žodyne“, žvaigždute pažymėti galimi sistemingi vediniai („potencialiniai“ dariniai, kurie, beje, šiandien jau plačiai vartojami).

Įtakoti dabartinėje lietuvių kalboje

Tiek „Lietuvių kalbos žodynas“, tiek „Lietuvių kalbos gramatika“, galima sakyti, apibendrina ir analizuoja dvidešimtojo amžiaus pirmosios pusės lietuvių kalbos padėtį (aišku, ir ankstesnių amžių). Nors juose sistemiška grandinė *įtekėti* → *įtaka* → *įtakoti* → *įtakojimas* pateikiama, nematome joje nei visiškai logiškų tolimesnių vedinių (pvz., asmens pavadinimo *įtakotojas*), nei jie atrodo gausūs bei reguliarūs. Todėl verta žvilgtelėti į vartoseną dabartinėje lietuvių kalboje. Šiandien populiarus internetas

ir pavartoti jame žodžių skaičiai (per *google* paieškos sistemą) nėra patikimas dalykas vien dėl to, kad jame kuo toliau, tuo aktyviau reiškiasi labai nevienodo raštingumo asmenys, nors prisimenant Jono Jablonskio raginimus remtis žmonių kalba, tai irgi yra kalbos būsenos nemenkas rodiklis. Tačiau analizuojamai problemai galima pasitelkti kitą puikų įrankį – VDU parengtą „Lietuvių kalbos tekstyną“. Paieškos rezultatai imami iš 100 grožinių, negrožinių, administracinių, publicistinių ir sakytinės kalbos šaltinių, medžiaga rinkta 2021 08 14, didžioji dalis tekstų yra redaguoti (sic!):

2 lentelė. „Įtakoti“ „Lietuvių kalbos tekstyne“

	Grožiniai	Negrožiniai	Adminis-traciniai	Publi-cistika	Sakytinė kalba	Iš viso
įtakoti	24	135	37	247	0	443
įtakuoja	11	91	3	167	6	278
įtakojama	17	215	8	273	3	516
įtakodavo	0	0	0	2	0	2
įtakotų	2	4	2	13	0	21
Iš viso						1260

Ką rodo šie skaičiai? Pirma, žinant mūsų redaktorių rengimo ir redagavimo praktiką, tai yra milžiniškas skaičius, vartosenos aisbergo viršūnė. Antra, primygtinai primenu Jono Jablonskio raginimą remtis žmonių kalba (bet nepamiršti, kad Jablonskio laikais tai buvo beraščiai arba menko raštingumo tarmiškai kalbantys valstiečiai, o mūsų laikais – vidurinę mokyklą baigę substandartinės kalbos miestiečiai). Tūkstantinė vartoseną redaguotuose tekstuose rodo tik viena – net jei ir buvo kokių nors abejonių dvidešimtojo amžiaus pirmojoje pusėje, šiandien šis žodis tapo dabartinės lietuvių kalbos norma (šaltiniai apima maždaug amžių sandūrą). O to neatspindėjimas nei „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, nei „Bendrinės lietuvių kalbos žodyne“ rodo ne vartotojų neišprusimą, o žodynų rašytojų nepastabumą arba prasilenkimą su esminiu normos šaltiniu – gyva kalba (tiek sakytine, tiek rašytine).

Beje, vartojimo dažnumas raštuose ir beveik nebuvimas sakytinėje kalboje iš tiesų rodo veiksmą *įtakoti* esant labiau raštų kalbos žodį (su sąlyga, kad sakytinės kalbos tekstynas yra toks pat gausus, kaip ir rašytinės).

Vertinio koncepcija

Visa, kas anksčiau pasakyta apie darybos regularumą, yra tinkama dėl vienos sutartinės aplinkybės – *įtaka* yra galūnės vedinys iš priešdėlinio veiksmazodžio: *įtaka* ← *įtekėti* (plg.: *įlanka* ← *įlenkti*, *įvarža* ← *įveržti*, *įlaja* ← *įleisti*, *įvada* ← *įvesti*, *įkaba* ← *įkabinti*, *įkalba* ← *įkalbėti*). Kaip matyti, daryba reguliari tiek formaliai, tiek semantiškai iš įvairių tipų veiksmazodžių. Tačiau visa tai teisinga tol, kol kalbame apie antrąją įtakos reikšmę: *įtaka* ‘2. vieta, kur upė įteka’. Pranas Skardžius šiuo atveju teikia pavyzdį su kitu šaknies balsio kaitos laipsniu: „*įtaka* – vieta,

kur vanduo įteka į ežerą“ (Skardžius 1943, 448). LKŽ *įtaka* 2 ir *įtoka* iš esmės aiškinami kaip sinonimai – iš *įtoka* yra nuoroda žr. *įtaka* 2 (LKŽ IV, 264, 269). Atrodo, kad Pr. Skardžius ne šiaip aiškindamas priešdėlinių veiksmažodžių darybą nurodo tik antrąją (pagal LKŽ) *įtakos* reikšmę ir priskiria šį vedinį prie konkrečios reikšmės daiktavardžių. Pirmosios LKŽ reikšmės žodžio *įtaka* ‘poveikis’ greičiausiai nėra nelaiko vediniu: samprotaudamas apie verstinius ir reikšminius skolinius, jis teigia, kad „dalis šios rūšies žodžių esti verste išsiverčiama, bet dažnai taip, kad šie vertiniai atrodo lyg savi žodžiai, pvz. *įspūdis* *Eindruk*, *pran. impression*, *lot. impressio*, *įtaka* *Einfluss*, *pran. influence*, *lot. influentia*, *r. влияние* ir kt.“ (Skardžius 1943, 590). Ir tai, atrodo, padaryta sąmoningai – juk vertinys, kad ir kaip savo struktūra būtų panašus į lietuviškos darybos žodžius, darybos požiūriu yra pirminis daiktavardis (kalkė, europeizmas), taigi, ir darybos taisyklės, ir apribojimai yra kitokie nei priešdėliniams galūnių vediniams. Todėl ir LKŽ *įtakos* pateikimas iš esmės yra klaidinantis: *įtaka* ‘1. poveikis. 2. vieta, kur upė įteka’ reikia suprasti, kad ir pirmosios, ir antrosios reikšmės daiktavardžio daryba ta pati – abu iš veiksmažodžio *įtekėti*. Bet juk taip, kaip ką tik matėme, nėra. Todėl gerokai nuosekliau būtų teikti *I įtaka* (*vedinys*) ir *II įtaka* (*vertinys*). Daugelis *įtakoti* kritikų pastebi ir pripažįsta *įtaka* ‘poveikis’ vertinio statusą, bet tolimesniuose samprotavimuose daro loginę klaidą: vertinys nėra darinys ir atvirkščiai. Todėl vertiniui, nors jis ir labai panašus į darinį (deverbata), nors jo morfeminė struktūra primena darinį, taikyti tokius pačius sisteminius reikalavimus ar ribojimus kaip vediniui vargu ar nuoseklu¹.

Taigi, pripažinti faktai ir logika tokie: 1) *įtaka* ‘poveikis’, nepaisant priešdėlio ir panašumo į galūnės vedinį, nėra apskritai darinys lietuvių kalboje. Jis yra pirminis daiktavardis. Tai vertinys, europeizmas, kalkė, plg.: *Ein-fluss*, *in-fluence*, *in-fluentia*, *ie-tekme*, *in-fluenza*, *в-лияние*... 2) vadinasi, *įtakoti* daroma iš *įtaka* ‘poveikis’ visiškai dėsningai, t. y. kaip iš neišvestinio daiktavardžio. Tokių priesagos *-(i)oti* veiksmažodžių vedinių yra galybė: *galva* → *galvoti*, *ašara* → *ašaroti*, *rasa* → *rasoti*, *galia* → *galioti*, *valia* → *valioti*, *puta* → *putoti*... Net ir priešdėlinė forma ar deverbato statusas (jei struktūriškai susiejame su *įtaka* ‘intakas’) irgi nėra kliūtis šiai darybai: *pasekti* → *pasaka* → *pasakoti*, *nuimti* → *nuoma* → *nuomoti*, *atgailti* → *atgaila* → *atgailoti*... 3) priesagos *-oti* darybos reikšmė LKG nusakyta kaip šiam atvejui: *įtaka* → *įtakoti* ‘daryti, užsiimti tuo, kas pasakyta pamatiniu žodžiu’. Todėl, *įtakoti* – daryti *įtaką* yra ne pakaitalas (kaip teigia kai kurie kalbamos problemos aiškintojai), o darinio reikšmės paaiškinimas. Iš čia ir *įtakotojas* yra visiškai reguliarus darinys, naujadaras, daug vertesnis ir tinkamesnis lietuvių kalbai už *influencerį* ar *įtakdarį*. Visi čia pateikti pavyzdžiai rodo priesagos *-oti* darybos galimybę ir iš konkrečios, ir abstrakčios reikšmės daiktavardžių. Kai kurių autorių teiginiai apie priesagos *-oti* vedinių ribojimą tik iš konkrečios reikšmės daiktavardžių (toks taisymo motyvas) irgi yra niekuo nepagrįsti: „Iš priesagos *-oti* denominatyvu#, kurie medz#iagos rinkinyje pamatuoti abstraktesne#s reiks#me#s daiktavardz#iu# (t. y. galimu# ar esamu# veiksmu# pavadinimu#) mine#tini, sakysim, #šie veiksmaz#odz#iai:

blevy#zg#o#ti (← *blevyzga#* ‘nepadori kalba, pliaus#kimas’; t. p. plg. ir ‘kas *blevyzgoja*’), *god#o#ti* ‘ma#styti, svarstyti; svajoti ir kt.’ (← *goda#* ‘svajone# ir kt.’), *kov#o#ti* (← *kova#*), *nu#om#o#ti* (← *nuoma#* ‘nuomojimas’), *svaj#o#ti* (← *svaja#*)) (Pakerys 2011: 281).

Nei J. Jablonskis, nei J. Balčikonis „įtakoti“ netaisė, o P. Avižonis, P. Kriaušaičio gramatikos bendraautoris, pats tą *įtakoti* vartojo. „Lietuvių kalbos žodynas“ *įtakoti* netaiso, jokių neteiktinumo pažymų neteikia, tik pažymi, kad tai neologizmas: „*įtakoti, -oja, -ojo* (neol.) tr. daryti kam įtaką: *Ciliariniai nervai anatomicškai nėra susieti su antrąja akimi; tad ją įtakoti galėtų tik refleksiškai P. Aviž.*“ Vadinasi, žodynas yra neutralus *įtakoti* atžvilgiu. Čia reiktų atkreipti dėmesį į ketvirtąjį LKŽ tomo leidimo metus (1957) – dar nebuvo prasidėjęs *įtakoti* taisymo vėjus.

Dėl rusų kalbos įtakos

Vienas *įtakoti* taisymo argumentų yra rusų kalbos įtaka, rusiškas darybos modelis. Apie tai verta pakalbėti atskirai: čia slypi ir sisteminis nesusipratimas, ir įdomūs istoriniai kontekstai.

Kaip jau sakytą, *įtaka* daugelio autorių pripažįstama lietuvių kalboje esanti vertinys europeizmas. Ne rusizmas, o būtent europeizmas: *Einfluss, in-fluence, in-fluentia, ie-tekme, in-fluenza, в-лияние*... Rusišką pavyzdį paskutinį teikė ir Pranas Skardžius „Lietuvių kalbos žodžių daryboje“. Negalima ginčyti, kad *įtaka* yra raštų, mokslo žmonių žodis. Devynioliktojo amžiaus antroje pusėje mūsų mokytį žmonės mokslus ėjo ne tik Petrapilyje, Maskvoje ar Dorpate. Jie studijavo ir Varšuvoje, Karaliaučiuje, Vienoje, Fribūre, Berlyne, Paryžiuje... Mokėjo daug užsienio kalbų, ne tik rusų. Taigi, koku pagrindu manoma, kad kokio nors Vaižganto, Petro Joniko ar Stasio Šalkauskio raštuose pasitaikanti *įtaka* atsiranda pagal *влияние*, o ne pagal *Einfluss*?! Taip pat čia reikia atkreipti dėmesį į darybos modelius, kurie visiškai nepanašūs, o rusiškas darybos modelis, be kita ko, dar ir klaidinantis. Paviršutiniškai žvelgiant, jie atrodo taip: *įtaka* → *įtak-o-ti* / *влия-ни-е* *← *влиять*. Tačiau rusiškas darybos modelis iš tiesų yra priešingos krypties: *влия-ни-е* → *влиять*, t. y. turime aiškią retrogradinę darybą, lygiai tokią pat, kaip lietuvių kalboje *er-el-is* → *aras* (*eras*). Mat vertinys *įtaka* (o ne *įtakoti*) rusų kalboje yra priesaginis *влия-ни-е*, atsiradęs pirmiau ir XIX amžiaus viduryje sukėlęs pagrįstą pasipiktinimą dėl neįprastos derivacijos į *влиять* (retrogradiškumo ir veiksmo nereguliarumo) – ar tik nebus tai pirmą kartą lietuviško taisymo pagrindas, nepasigilinus į darybos procesų skirtumus? Šiandien rusų kalbos praktikos darbuose *влияние* → *влиять* nebekritikuojamas, kaip ir lietuvių *er-el-is* → *aras* (*eras*).

Kalbamo vertinio, plintančio po įvairias Europos kalbas jau 200 metų, lingvistai ir šiaip rašytinio žodžio puoselėtojai negalėjo nepastebėti ir neaptarti jau pačioje plitimo pradžioje. Nefleksinėms kalboms (kuriose dėl to gerokai mažiau komplikauta derivacija apskritai) tai gali būti ir neaktualu, tačiau fleksinėse tikrai aptarta. Bene ryškiausiai tai matyti rusų kalboje, kas galėjo lemti ir mūsų diskusijas, nes tiek Jablonskiui, tiek kitiems 20 amžiaus pradžios normintojams tos diskusijos negalėjo būti

nežinomos ar nesuprantamos, todėl greičiausiai ir nesukamos taisymo kryptimi.² Žymus tų laikų pedagogas rusistas Ivanas Nikoličius mokslo darbų serijos „Филологические записки“ straipsnyje „Грамматическія замѣтки“ rašė apie įtakoti štai ką:³

„Kas neprisimena admirolo Šiškovo kritinių užsipuolimų straipsnyje „Apie naujus ir senus žodžius“ dėl į literatūrinę kalbą įsibrovusio Karamzino pasakymo „turėti įtaką kam nors“ (имѣть вліяніе на кого нібудь)? Šiškovas šiame posakyje neįžvelgė jokios rusų kalbos dvasios ir gaudžiai raudėjo dėl frazės prancūziškumo. Kad ir kaip ten būtų, šis posakis jau įsitvirtino ir šnekamojoje, ir rašomojoje kalboje ir mes nematome jame nieko bjaurojančio rusų kalbos sistemą. Vis dėlto vargu ar toks pat likimas laukia naujai išrasto posakio „įtakoti – paveikti ką nors“ (вліяють – появляють на кого нібудь). Šis veiksmažodis, matyti, radosi veikiamas daiktavardžio „įtaka“ (вліяніе) ir padarytas visiškai netaisyklingai, nes slavų įvykio veiksmo veiksmažodžiui „įtakoti“ (вліяти) <...> mūsų neologai suteikė eigos veiksmo reikšmę. Nežinau kaip ką, bet mane visada nemalonina nuteikia, kai tenka išgirsti ar perskaityti įtakoti jį stengėsi ir taip, ir šiaip (повліяють) ar panašiai, vietoj jį stengėsi paveikti (подвїйствовать). Sunku įsivaizduoti, kad raštingas rusas nemalonina nenustebtų nuo to, kad kas nors jį įtakoja, įtakojo, įtakos ir paįtakos (вліяєть, вліяло, будеть вліяють и повліяєть).“⁴

Kitas žymus devynioliktojo amžiaus antrosios pusės rusų publicistas ir slavofilas Nikita Giliarovas-Platonovas žurnale „Радуга“ straipsnyje „Экскурсія въ русскую грамматику“ rašo:

Naujai besirandantys žodžiai nepriklauso atradimų pasauliui nei technikai, nei gamtos ar istorijos mokslams, nei politiniams ir socialiniams reiškiniams, nesantiems rusų žemėje. Jiems įstatymai nerašyti; rusų kalba negali turėti pretenzijų, kai į ją įtraukiami žodžiai „taturavimas, parlamentas, kolibris, srovių indukcija“. Ne, nauji posakiai parenkami bendražmogiškiems dvasinio ar protinio pasaulio reiškiniams, kuriems pavadinti mes ir taip turime greičiau perteklių, nei trūkumą. <...> Liūdnu patirčių daugių daugybė; apsistosis tik ties dviem, ir pirmiausia ties vėmti verčiančiu rusų kalbai jautriuojų „įtakoja“ (вліяєть). Įtakoja, a? Kiek šitame žodyje įžeidimų rusų klausai ir prasmei? Pirmiausia, „įlieja“ (вліяєть), kas gi tai? Negi tai žodis, t. y. sugvintas prasme garsas? Nemaža. Rusų kalboje yra „lieja“ (лієть, льєть), bet ne „lijoja“ (ліяєть); tęstinė „lieja“ (льєть) forma yra ливает, bet ne lijoja (ліяєть). Reiškia, tai jau tiesiog votis ant sveiko kūno, didelė klaida prieš nekintamą etimologijos dėsnį. Eime toliau. „Ліяєть“ nė nevartoja, o vartoja tik „вліяєть“; greta sveiko žodžio turėtų būti „поліяєть, заліяєть“ ir pan., bet nėra. Bet tebūnie. Taigi, „įlieja“ (вліяєть), reikia manyti, prilįgsta „įpila“ (вливаєть), su ypatinga ir išskirtine fonetika. Bet „įlieja, įpila“ (вливають), atrodo, į kažką, o ne ant ko: tai prielinksnio į įžeidimas, kuris turi teisę įsižeisti, ir prielinksnio ant prievartavimas, kuris tam jokio pagrindo nedavė. Ir, žinoma, yra suprantama, kaip tai nutiko; žodį „įtakoja/įlieja“ (вліяєть) neva pasidarė iš „įliejimo/įtakos“ (вліянія), tai yra atliko žodžių darybos veiksmą aukštyr kojomis, ne iš veiksmažodžio pasidarė daiktavardį deverbata, o veiksmažodį – iš daiktavardžio, turinčio deverbato išvaizdą. Bet nuo to ne lengviau. Pati „įtaka“ (вліяніе) nėra daiktavardis iš veiksmažodžio, tai yra „purvabridis“ (мокроступь). Jūs žinote, kad kažkoks mokslinčius puristiniiais sumetimais siūlė kaliošus pervadinti purvabridžiais. Tai va, „įtaka“ (вліяніе) ir yra tas „purvabridis“ (мокроступь). Ji yra žodžio „influence“ vertimas; velionis Karamzinas (ne tuo tebūnie jis minimas) įvedė šį žodį. Ir kodėl jam jo prireikė? Tik todėl, kad autorius mąstė ne rusiškai, o prancūziškai, ir kai rašė rusiškai, tai ir vertė iš prancūzų kalbos. Jokios naujos sąvokos, net jokio naujo atspalvio jis neturėjo. Tačiau žymiojo rašytojo autoritetas buvo didelis; „įtaka“ (вліяніе), tebūnie barbariškoji, nes pareikalavo kito prielinksnio (на), suvešėjo. O veiksmažodžio „įtakoja“ (вліяєть) išradimas priklauso jau raštijos smulkmei, nemažančiai ne tik

rusiškai, bet ir niekaip. Vis dėlto žodis buvo pamėgtas ir jį valkioja ir juo mėgaujasi.
5

Nepaisant visų šių pagraudenimų, autorius pripažįsta, kad rusų literatūroje *įtakoti* jau paplito – iliustruojama Čechovo ir Saltykovo-Ščedrino sakiniais:

„Jo buvimas blogai mane įtakoja ir kitu požiūriu.“⁶

„Greičiausiai šiais atvejais labiausiai įtakoja gyvenimas be paguodos, protinis išsklerimas ir visiškas tikrų interesų nebuvimas.“⁷

Visa tai pasakyta beveik prieš pusantro šimto metų! Stebėtina, gyvos, bet paviršutinės paralelės su mūsų norminimo darbais – juose nevertinama nei skirtingos vertinio šaknys abiejose kalbose, nei skirtingos darybos kryptys. Beje, Giliarovo-Platonovo išvedžiojimai apie rusų veiksmažodžio „į-lieja“ ir „į-takoja“ (в-лияетъ) sąsajas akivaizdžiai rodo, kad lietuvių „įtaka“ nėra sietina su rusų kalbos įtaka: versdami *influence* ar *Einfluss* rusų kalba apibendrina šaknį *lie-ti*, o lietuvių – šaknį *tek-ėti*.

Beje, latvių kalboje irgi netaisoma (gal apskritai nebuvo taisoma) *ītaka* → *ītakoti* / *ietekme* → *ietekmet*, t. y. iš vertinio *ietekme* daromas veiksmažodis:

ietekme (gen. pl. ~ju) – *ītaka*
nonākt kāda ietekmē – patekti į kieno *ītaką*
ietekmēšana – poveikis, paveikimas
fiziska ietekmēšana – fizinis poveikis
dažādi ietekmēšanas paņēmieni – įvairūs
 poveikio būdai
ietekmēt (~ēju, ~ē, ~ē, ~ēja, ~ēs) (ko) –
 paveikti (ką), daryti *ītakos* (kam)
tas var ietekmēt veselību – tai gali paveikti
 sveikatą
ietekmēt sirdis un prātus – paveikti širdis ir
 protus
ietekmēties (~ējos, ~ējies, ~ējas, ~ējās,
 ~ēsies) – pasiduoti *ītakai*
viņš nelaujas ietekmēties – jis nesiduoda
 paveikiamas
ietekmīgs -a – *ītakingas -a*, paveikus -i
ietekmīgums – *ītakingumas*,
 veiksmīgums, poveikis
lēmumu ietekmīgums – sprendimų
 (nutarimų) poveikis (Butkus 2003)

Apibendrinimas

Gausūs sisteminiai priesagos *-oti* veiksmažodžių darybos pavyzdžiai rodo, kad naujadaras *įtakoti* stoja į vieną gretą su *pasakoti* ir *sąlygoti*. Tai priešdėlėti veiksmažodžiai – priesagos *-oti* vediniai iš priešdėlėtų daiktavardžių deverbatai: *įtekėti* → *ītaka* → *įtakoti*; *pasekti* → *pasaka* → *pasakoti*; *sulygti* → *sąlyga* → *sąlygoti*. Todėl sisteminiu žodžių darybos požiūriu *įtakoti* taisymas visiškai nepagrįstas.

Jei *įtakos* nelaikome apskritai lietuvių kalbos žodžių darybos sistemos dalimi (o tai yra tiesa, nes tai pamorfemis vertinys, europeizmas, knyginiis naujadaras, nors, reikia pripažinti, struktūriškai labai sėkmingai sutapęs su daraus darybos modelio pavyzdžiais), tai jo funkcionavimas lietuvių kalboje niekuo nesiskiria nuo kitų. kamieno daiktavardžių – priesagos *-oti* darybos modelis iš a kamieno daiktavardžių yra gausus, šios priesagos vediniai dažniausiai daromi ir iš pamatinių daiktavardžių, ir iš deverbato, kartais net iš priešdėlėto, tiek iš konkrečių, tiek ir iš abstrakčių daiktavardžių; darybos reikšmė neiškrenta iš konteksto.

Iš priesagos *-oti* vedinių gausiai ir sistemiškai daromi asmenų pavadinimai su priesaga *-tojas* ir veiksmazodžio šaknėmis – *pasakotojas, sąlygotojas, įtakotojas*. Čia reikia atkreipti dėmesį į nuoseklų net keturnį darybos modelį:

pasekti → pasaka → pasakoti → pasakotojas; sulygti → sąlyga → sąlygoti → sąlygotojas;
nuimti → nuoma → nuomoti → nuomotojas; pravežti → pravėža → pravėžoti → pravėžotojas
įtekėti → įtaka → įtakoti → įtakotojas...

Kaip matome, su priesaga *-oti* sėkmingai pasidaromi veiksmazodžiai iš priešdėlėto deverbato, nors greičiausiai esama dar daugiau atvejų, kai tokiose vietose atsiranda darybos ribojimų – juk niekam abejonių nekylo, kad iš *įlanka* jau nebedaromas priesagos *-oti* vedinys. Tokiais atvejais blogiausia, kas gali nutikti tyrėjui ir normintojui – kurio nors modelio perdėtas teigimas/neigimas ir visos darybos įvairovės neįvertinimas. Apibendrinamieji išvedžiojimai apie sisteminius darybos iš priešdėlėto ar abstrakčių pamatinių žodžių ribojimus – laužti iš piršto. Apskritai tokiose sudėtingose sistemose (a) visada randasi didelė nesisteminė vartosenos įvairovė – ir dėl skirtingo vartojimo dažnumo, ir dėl istorinių, ir dėl kognityvinių priežasčių, (b) visada esama tuščių langelių, atsirandančių dėl formaliai skirtingų, bet semantiškai tapačių arba labai artimų darybos modelių, kuriuos dažniausiai įvertinti galima ne sistemiškai, o remiantis sveika kalbos nuojauta ir gyva žmonių kalba (*aras/erelis, siuvėjas/siūtojas, rašytojas/rašėjas, pasakoti/padangoti...*).

Dėl visų čia išvardytų aplinkybių veiksmazodis *įtakoti* yra sisteminis darinys, užimantis pagrįstą vietą vienokioje ar kitokioje lietuvių kalbos žodžių darybos posistemėje, kalbos sistemiškumui neprieštaraujantis gyvos žmonių kalbos faktas, o karas su *įtakoti* yra visiškai bevaisis ir niekuo nepagrįstas.

Referencias

- Butkus, Alvydas. 2003. *Latviešu—lietuviešu vārdnīca*, Aesti.
- Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*. Prieiga per internetą: <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>
- DKK 1994, 2014: *VLKK nutarimas Dėl didžiųjų kalbos klaidų sąrašo*, 1994 m. gegužės 26 d. Nr. 46, galutinė suvestinė redakcija nuo 2014 02 01. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D3EF876C8547/tGDuRySKKM>
- Kniūkšta, Pranas, reng. 1998. *Kanceliarinės kalbos patarimai*. Vilnius: MELI.
- LKG *Lietuvių kalbos gramatika*. 1965, t. I, 1971, t. II. Vilnius.

- LKŽ *Lietuvių kalbos žodynas*. 1957, t. 4. Vilnius.
- Miliūnaitė, Rita. 2015. Dėl bendrinės kalbos normų sampratos mokykloje. *Bendrinė kalba*, Nr. 88, 10-13.
- Pakerys, Jurgis. 2011. Dabartinės lietuvių kalbos daiktavardinių veiksmažodžių priesagų ir jų pamatinių daiktavardžių kaitybos klasių santykis. *Baltistica*, XLVI(2), 271–288.
- Pažūsis, Lionginas. 1989. Konvergencinė žodžių daryba. *Kalbotyra XL(1)*, 58–73.
- Piročkinas, Arnoldas. 1990. *Administracinės kalbos kultūra*. Vilnius: Mintis.
- Pribušauskaitė, Joana. 2011–2012. Kalbos kultūros prieangiuose. *Teesie, 1 (63)*. Vilnius. Prieiga per internetą: <https://www.seminarija.lt/files/File/teesie/teesie%202011-rugsejis-spalis4.pdf>
- Pūkenė, Rūta. 2015. Meta gelbėjimo ratą abiturientams: išvardino dažniausiai daromas klaidas. *Delfi*. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/news/daily/education/meta-gelbejimo-rata-abiturientams-isvardino-dazniausiai-daromas-klaidas.d?id=67826404>
- Skardžius, Pranas. 1943. *Lietuvių kalbos žodžių daryba*. Vilnius.
- Vladarskienė, Rasuolė. 2012. Dar kartą dėl žodžio įtakoti. *Gimtoji kalba*, Nr. 10, 17–23.
- Гиляровъ-Платоновъ, Никита. 1889. *Экскурси въ русскую грамматику*. Сборникъ сочинений, Москва: Синодальная Типографія.
- Николичъ, Иван. 1873. Грамматическія замѣтки. *Филологическія записки*, вып. 1. Воронежъ.
- Салтыков-Щедрин, Михаил. 1887. *Мелочи жизни. Часть первая*. С.-Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича.
- Чехов, Антон. 1889. Скучная история. *Журнал «Сѣверный Вѣстникъ»*, № 11, 73–100.

Notes

- 1 Tiesa, čia būtų nesąžininga nepaminėti ir kito požiūrio: „Konstatuodami, kad tas ar kitas žodis yra sudarytas iš jau esamų žodžių kitos kalbos darinio pavyzdžiu, mes vienaspusiškai pabrėžiame jo svetimumą, išleisdami iš akių tai, kad jo darybą lemia ir ta pati kalba, kad jis kartu yra ir jos žodžių darybos analogijos produktas“ (Pažūsis 1989, 59). Be abejo, analogijos procesai turi veikti ir veikia – tai iš esmės ir aptarta antrame bei trečiame straipsnio skyriuose, tačiau tai vis tiek nesumažina „darinio“ svetimumo ir nesistemiškumo galimybės – kas aptariama šiame skyrelyje.
- 2 Beje, Jonas Jablonskis dėstė klasikinės kalbas Mintaujoje, kurioje (tiesa, dar prieš Jablonskį) rusų kalbą dėstė toliau cituojamas Ivanas Nikoličius.
- 3 Visas citatas iš rusų kalbos vertė straipsnio autorius.
- 4 Кто не помнитъ критическихъ нападокъ адмирала Шишкова въ его сочиненіи „О старомъ и новомъ слогѣ“ на проникавшій въ литературный слогъ карамзинскій оборотъ р#чи „имѣть вліяніе на кого нибудь“? Шишковъ отрицалъ въ немъ всякое соотвѣтствіе духу Русскаго языка и горько плакался на его офранцуженность. Какъ бы то ни было, этотъ оборотъ утвердился какъ въ разговорѣ, такъ и въ письмѣ, и мы не признаемъ за нимъ ничего обесображивающаго строй русской р#чи. Едва ли однако ожидается такая же судьба новѣйшее изобрѣтеніе оборота: „вліять – появлять на кого нибудь“. Этотъ глаголъ образовался, какъ видно, подъ гнетомъ существительнаго „вліяніе“ и составилъ

- совершенно неправильно, такъ какъ славянскому окончательному виду „вліяти“: „влія воду во умывальницу и умы ноз# ученикомъ своимъ“ наши неологи придали значеніе вида длительного. Не знаю, какъ кого, но меня всегда непріятно поражаетъ, когда приходится слышать или читать, что „повліять на него старались такъ и сякъ“, и т. п. вм#сто: на него старались под#йствовать. Трудно себ# представить, чтобъ грамотный русскій простолюдинъ не пришелъ втупикъ отъ того, что на него „вліяетъ, вліяло, будетъ вліять и повліяетъ“ то или другое. (Николичъ 1873: 9)
- 5 Новорождаемыя слова не принадлежатъ къ міру открытій или къ техник#, къ естественно-историческимъ, политическимъ и социальнымъ явленіямъ, отсутствующимъ въ русской земл#. Для т#хъ и законъ не писанъ; русскій языкъ не можетъ входить въ претензію, когда вводятъ в него татуированіе, парламентъ, колибри, индукцію токовъ. Н#тъ, новыя выраженія приискиваются для общечелов#ческихъ явленій міра нравственнаго и умственнаго, для выраженія которыхъ у насъ и безъ того скор#е излишество, ч#мъ недостатокъ <...> Печальныхъ опытовъ многое множество; остановлюсь на двухъ только, и во первыхъ на способномъ производить тошноту въ чуткомъ къ русскому языку: „вліяетъ“. Вліяетъ, а? Сколько въ этомъ слов# оскорбленій русскому слуху и смыслу? Во первыхъ „вліяетъ“, что же это такое? Разв# слово, то есть одушевленный понятіемъ звукъ? Нимало. Въ русскомъ язык# есть ліеть, льетъ, но не ліяетъ; въ растяженной форм# льетъ обращается в „ливаетъ“, но не ліяетъ даже. Стало быть, это уже прямо волдырь на здоровомъ т#л#, грубая ошибка противъ неизм#ннаго закона этимологии. Пойдемъ дальше. „Ліяетъ“ и не употребляютъ, а употребляютъ только „вліяетъ“; поліяетъ, заліяетъ и проч., что въ здоровомъ слов# было бы, тоже н#тъ. Но пускай. Итакъ, „вліяетъ“, должно быть, равняется вливаетъ, съ особеннымъ и исключительнымъ звукообразованіемъ. Но вливаютъ, кажется, во что, а не на что: оскорбленіе предлогу въ, который им#ет право обижаться, и насиліе предлогу на, который не давалъ къ этому повода. Оно, конечно, понятно, какъ случилось; слово вліяетъ взяли отъ вліянія, то есть совершили словопроизводство вверхъ ногами, не отъ глагола произвели отглагольное существительное, а глаголъ — от существительнаго, им#ющаго видъ отглагольнаго. Но отъ этого не легче. Самое вліяніе вовсе не есть отглагольное существительное, оно есть „мокроступъ“. Вы знаете, что какой то грамотей предлагалъ, въ видахъ чистоты языка, назвать калоши мокроступами. Такъ вотъ вліяніе и есть этотъ мокроступъ. Оно есть переводъ слова influence; покойный Карамзинъ (не т#мъ будь помянута память его) ввелъ его. И зач#мъ понадобилось это слово? Только зат#мъ, что авторъ мыслилъ про себя не на русскомъ язык#, а на французскомъ, и когда писалъ по-русски, то переводилъ съ французскаго. Никакого новаго понятія, никакого новаго даже отт#нка оно не внесло. Но авторитетъ знаменитаго писателя былъ великъ; вліяніе, пусть тоже варварское, потому что потребовало предлога на, возшло. А изобр#теніе глагола „вліяетъ“ принадлежитъ уже букашкамъ письменности, не мыслящимъ не только по-русски, но и ни по-каковски. И однако слово полюбили и его таскаютъ и смакують. (Гиляровъ-Платоновъ 1899, 266–267)
- 6 Присутствие его дурно влияет на меня еще и в другом отношении. (Чехов 1889)
- 7 Скорее всего, в этих случаях наиболее решительным образом влияет беспріютность жизни, умственная расшатанность и полное отсутствие реальных интересов. (Салтыков-Щедрин 1887)